

Да не му се прават опструкции на СЈО, неговата работа е клучен тест за демократијата

Евроамбасадорот Аиво Орав заминува од Македонија со оптимизам дека договорот од Пржино ќе се спроведе и дека до крајот на годинава ќе се спроведат избори во земјава, по кои ќе мора да се прават сериозни реформи. Во интервјуто за МКД.мк тој говори за преговорите на четирите политички партии, за парите што преку ИПА-фондовите ги дава Европската Унија, а аболицијата од претседателот Иванов ја смета за најтежок момент во преговорите за излез од кризата.

Амбасадорот Орав вели дека аболицијата беше како нуклеарна експлозија што никој не ја очекуваше и која многу ја одолжи кризата, а ќе се памети и анализира долго време. На државните институции тој им порачува дека треба да го поддржат СЈО како што го поддржуваат и Јавното обвинителство, бидејќи само на тој начин е можно да ѝ се стави крај на кризата.

Од Македонија заминувате пред да видите дали ќе се реализира договорот во чие постигнување посредувавте и вие. Верувате ли дека овојпат партиите ќе го одржат зборот за она за што се договориле, бидејќи досегашното искуство покажува дека тоа ретко се остварува?

- Пржино-процесот се соочи со многу доцнења и многу опструкции во текот на минатата година. Но се надевам и повеќе или помалку сум убеден дека сега е поинаку, бидејќи договорот од 20 јули беше многу јасен. Има неколку елементи што мора да се спроведат пред 31 август кога лидерите ќе се сретнат и ќе речат „да, сè е направено“ и подоцна годинава да се оди на избори. Верувам дека никој нема да има никакво оправдување да се повлече од договорот и се

надевам дека кризата ќе заврши оваа година. Друго прашање е што ќе се случи по изборите, бидејќи ова е само едно поглавје и она што треба да се направи сега се многу сериозни реформи за да се напредува кон ЕУ.

Но, и во минатото секогаш беше исто, имаше договор, имаше рокови, па не се почитуваа. Зошто мислите дека сега би се почитувало сè што е договорено?

- Верувам, бидејќи овој договор е многу едноставен. Две работи треба да се направат до 31 август. Една е Избирачкиот список. Процесот на прочистување на списокот е бавен, но и прилично стабилен. Втората работа е делот за медиумите кој е скратен и сè е прилично мерливо, што значи „да, овие две работи се направени“ или „не, овие работи не се направени“. Верувам дека овие работи ќе се направат до 31 август.

Кои се опасностите ако политичките партии не ги почитуваат роковите?

- Во тој случај повторно ќе има бескрајни преговори.

Кога ги споредувате договорите Пржино 1 од лани и Пржино 2 од годинава, кој договор беше потешко да се постигне и зошто?

- Двата договори беа тешки, но Пржино 1 беше поинаков зашто имаше повеќе актери што беа вклучени и имаше повеќе импровизации. Не беше баш јасно каде политичките партии ќе застанат и што точно ќе биде постигнато. Овојпат беше полесно, бидејќи беше апсолутно јасно дека за условите мора да има согласност, што треба да се направи за да се оди на избори и овие услови треба да бидат мерливи. Овојпат требаше подолго време за преговорите, речиси два месеца, но како и лани, така и годинава, најголем проблем беа долгите интерни консултации на партиите за заземање позиција пред да се вратат на преговарачката маса. Требаше одлучност, бидејќи тешките одлуки не се носат полесно ако ги одлагате.

Дали политичките партии беа покооперативни лани или сега?

- Зависи. Се разбира сите партии имаат различни интереси, се грижат за својот рејтинг и имавме моменти кога една партија беше покооперативна и моменти кога друга беше покооперативна. Но интересната работа е што последните две недели од преговорите сите четири партии беа многу кооперативни, а четворицата претставници кои преговараа навистина сакаа да постигнат резултат. И мислам дека тоа беше најдобриот дел од преговорите.

Со која од политичките партии беше најлесно да се соработува?

- Имаше секакви моменти, но она што беше потребно и најважно беше да се носат одлуки, а не да се одлагаат одлуките. Второ, ако нешто е ветено, тоа треба да се исполни и трето е почитувањето на времето на другиот. Да не се остави некој „на чекање“ заради консултации, бидејќи тоа не е најдобрата работа. Имаше многу чекања и чекања поради носење одлуки во партиите. Не би го вперил прстот во никого, бидејќи процесот беше многу долг, една година и имаше секакви моменти во текот на тој процес. Но лани имаше моменти кога двете албански партии се обидуваа да притиснат за компромис и да ги поттикнат и другите две партии. Во многу критични моменти, би рекол.

Што ви пречеше кај македонските политичари?

- Мислам дека како и луѓето, така и политичарите секаде се различни. Некои од нив го исполнуваат она што го ветице, некои го почитуваат времето на другиот, некои се поодлучни. Лесно е да се соработува со оние што можат да одлучуваат, кои имаат мандат да одлучуваат и кои се искрени.

Македонските политичари ги исполнуваат ветувањата или не?

- Ако некој знае дека не може да исполни нешто, тогаш е подобро да не ветува.

Свесни ли се македонските политичари какви се последиците за земјата ако не се поместат од сегашната точка?

- Секако дека се прилично свесни. Мислам дека знаат дека ако немаше договор ќе беше речиси невозможно ЕУ да даде повторно препорака за почеток на преговори. Но, има уште многу да се направи. Се разбира прво договорот мора целосно да се спроведе, ама тоа не е доволно. Потоа треба да дојдат реформите. Изгубено е многу време и сега треба да се стигнат соседите и повторно да почне нормална и конструктивна соработка со ЕУ.

Што значи многу време е изгубено?

- Тоа значи дека оваа политичка криза трае две години или ако земете од 24 декември 2012, веќе четири години. За жал, не видовме никакви реформи во овие години. Другите земји напредуваа, а вашата остана во место. Има многу проблеми во ЕУ, многу тешкотии надвор од ЕУ, светот околу нас се менува. И вашата земја и политичари треба да решат дали се убедени дека ЕУ и НАТО се примарна цел, а за тоа не се доволни зборови, туку и работа.

Сега не го гледате тоа?

- Она што го гледам е барем подготвеноста да ѝ се стави крај на кризата, а потоа ние ќе ги оцениме реформите што ќе бидат направени.

Кои би биле последиците за Македонија во однос на евроинтегративниот процес и со какви санкции би можела да се соочи?

- Не би го користел зборот санкции, бидејќи говориме за земја-кандидат за членство во ЕУ и нашите односи се базирани на претпоставката дека еден ден ќе ѝ се приклучите на ЕУ. Сакате да го направите тоа и ние го оценуваме напредокот.

Што е намалувањето на парите од ИПА-фондовите, казна, предупредување или реално намалување на фондовите?

- Намалувањето на парите од ИПА-фондовите беше пред повеќе од еден месец и тоа беше голема сума. Но би сакал да кажам дека ЕУ овде троши 100 милиони евра годишно, што е многу пари. Овие пари пред сè одат до владата за инфраструктура, за јавна администрација, за екологија, за земјоделство, како и за граѓанското општество. Една од клучните работи е владеењето на правото. За жал, пред неколку месеци видовме нешто прилично интересно, негативно изненадување - аболицијата од претседателот, а потоа и парцијалното повлекување на аболицијата. Ова не е нешто што ЕУ го спонзорира овде, ако зборуваме за концептот на владеење на правото. Сакаме да видиме напредок и кога се случи кратењето на ИПА фондовите имаше многу различни причини зошто е тоа направено, но политичката ситуација беше еден од елементите, јасно. Но морам да кажам дека изјавите во јавноста дека ЕУ не дава пари за вашата земја воопшто не се корисни, бидејќи, како што реков, даваме 100 милиони евра годишно. Второ, не е многу корисно ако ЕУ финансира големи инфраструктурни проекти, а од медиумите добиваме впечаток дека овие пари доаѓаат од државата.

Велите дека поголем дел од парите одат пред сè до владата. Дали владата ги користи овие пари како што треба и за она за што се наменети?

- Кога ги даваме парите треба да бидеме сигурни дека се трошат коректно. Во случај да имаме сомневање се прават проверки, се испраќаат инспектори. Сега многу пари одат за судството, но видовме проблеми во реформите во судството, односно како се користат тие пари. Потоа дојде аболицијата што беше навистина шокантно. Тоа не е нешто што ЕУ може да го прифати или да го разбере.

Кога веќе ја споменувате аболицијата, каква е штетата за земјата што ја направи одлуката на претседателот?

- Зборуваме за земја-кандидат, а за да се приклучите кон ЕУ и да напредувате би сакале да видиме демократски реформи. Овој акт од претседателот не може да се вклучи во оваа категорија.

Ја сметате ли аболицијата како лоша епизода во политиката или има подолгорочни последици за Македонија?

- Мислам дека ќе се памети и ќе се анализира долго време.

Кога зборуваме за претседателот, тој неколку пати забележа дека македонските политичари треба помалку да одат во странските амбасади. Што мислите за овој коментар?

- Мислам дека би било подобро ако претседателот на државата беше оној што ќе посредуваше за решавање на кризата во последните четири години.

Кој беше најтешкиот момент за време на преговорите?

- Лани тоа беше аболицијата. Тоа беше како нуклеарна експлозија која никој не ја очекуваше. Таа одлука ја одолжи многу кризата. Потоа, имаше многу моменти кога роковите не се почитуваа што беше многу фрустрирачки и повторно многу доцнења.

Очекувате ли дека Специјалното јавно обвинителство навистина ќе ја заврши работата за која е формирано? Може ли да се случи некој од политичарите навистина да одговара за она за што се товари, зашто вака како што функционира сега судството тешко ќе се дојде до тоа?

- Мислам дека политичарите не се поинакви од другите луѓе, па ако направиле нешто погрешно, и политичарите треба да ги трпат последиците. Инаку, СЈО е многу емотивна тема овде и тоа е разбирливо. Има многу емоции, некои го бранат, некои го напаѓаат, но од аспект на ЕУ, развојот на настаните околу СЈО и финализирање на неговата работа ќе биде еден од клучните тестови за демократијата. Се грижime за тоа многу и многу внимателно набљудуваме како ќе продолжи тој процес.

Вие се грижите, ама не и судството...

- Кога зборував за реформи во судството тоа значи дека ние ги следиме овие процеси, следиме што правеше Уставниот суд лани, како и судовите. Имаше критики дека сме премногу „блиску“ до судовите, но би потсетил дека мора да

правиме процена на она што го правите како земја-кандидат што сака да се приклучи кон ЕУ, а судството и судскиот систем се една од клучните работи.

Мислите дека СЈО може да работи нормално, како што е предвидено со неговото формирање?

- Има многу тешкотии и мислам дека политичарите треба да овозможат да се заврши работата на СЈО, сите државни институции треба да го поддржат СЈО како што го поддржуваат и Јавното обвинителство и само на овој начин е можно да се стави крај на кризата. Со поддршка мислам да не се прават опструкции на работата на СЈО, но ќе кажам пак дека има многу емоции. Емоциите треба да исчезнат.

Со македонските политичари поминавте многу време, можеби повеќе отколку што треба. Сега, на крајот на вашиот мандат во Македонија, како може да ги оцените македонските политичари, како луѓе што навистина се грижат за својата земја или за својата партија?

- Проблемот овде, а можеби и во други земји во регионот, е тоа што речиси сè е политизирано. Премногу. Секој што е приврзаник на некоја партија или член е поважен од професионалецот. Тоа не е нов проблем овде, туку постои со децении. Етикетирањата како предавник, шпион, државен непријател, премногу лесно се користат, па луѓето што критикуваат се ставаат веднаш на другата страна од „фронтот“. Има дистинкција дали сте од „мојата“ партија или од опозицијата, бидејќи опозицијата се смета за непријател, за жал. Ако сакате да имате таков систем, а сакате да одите во ЕУ, тоа значи дека партиите кои се премногу поларизирани, треба да работат поблиску, да има подобро меѓусебно разбирање и заеднички пристап кон ЕУ. Веќе споменав дека последните две недели од преговорите беа многу конструктивни. Претставниците имаа мандат од партиите да постигнат договор, да најдат компромис и тоа беше уникатно искуство што треба да се прошири и надвор од Пржино. Ако се работи така, може да се напредува.

Што мислите, зошто тие две недели биле кооперативни, дали има тоа врска со кретењето на ИПА-фондовите?

- Сите партии одлучија дека сакаат договор што поскоро. Беше интересно да се гледа тоа. Секој сака да се постигне договор, се разбира имаше големи разлики, но претставниците на партиите се обидуваа да понудат решенија што ќе водат сметка за грижите и разбирањата на другите. Тоа беше многу позитивно. Но не би можел да потврдам дали тоа беше поврзано со кретењето на ИПА-фондовите.

Што научивте за Македонија пред да дојдете, а со какви впечатоци си заминувате?

- Како ЕУ-амбасадор дојдов во 2012, а претходно бев нерезидентен амбасадор на Естонија од 2005 година. Знаев дека ќе биде прилично тешко од неколку причини, но не очекував такви предизвици за мојата работа овде. Од видливиот дел имав јавни настапи и бев дел од преговорите. Но работата на амбасадор

на ЕУ е покомплексна. Координација на активностите на членките на ЕУ, потоа ИПА-фондовите, менаџмент на Делегацијата. Тоа се предизвици, а главен интерес ми беше да ги бранам интересите на ЕУ. Мислам дека повеќе или помалку тоа е направено. Мојот принцип како дипломат е ни да сакам неког, ни да мразам неког. Само во тој случај дипломатот може да биде објективен и се надевам дека тој принцип е испочитуван.

Кои се најголемите проблеми за Македонија?

- Пред пет години имаше само еден проблем, а сега „менито“ е целосно владеење на правото, слобода на медиумите и политички дијалог. Сега чекор по чекор масата треба да се чисти од двете страни.

Но за еден од најголемите проблеми исто така го сметам загадувањето.

Сега е лето и никој не мисли на тоа, ама ноември ќе дојде многу брзо. Тоа го уништува здравјето на луѓето, колку на оние од СДСМ, толку и на оние од ВМРО.

Ве загрижуваа ли обвинувањата од некои политичари дека Вие и американскиот амбасадор се мешате речиси секаде?

- Ќе бев среќен да немаше потреба од тоа. Но да потсетам лани по Куманово немаше никој во земјата кој можеше да ги собере партиските лидери на иста маса. Ние го направивме тоа заедно со Џес Бејли и мислам дека тоа беше многу критичен момент за државата. Беше избегнато натамошно влошување на ситуацијата. Може да шпекулираме што можело да се случи доколку четворицата лидери не се сретнаа и не повикаа на смиреност.

Не мислите ли дека во оваа ситуација, во време на долга политичка криза, прашањето за името е ставено настрана?

- Мислам дека тоа прашање досега беше засенето од другите прашања. Но прашањето сè уште постои и е голем проблем. Се надевам дека по изборите, политичарите ќе му се вратат на ова прашање.

Од овде заминувате за Црна Гора. Што очекувате таму, бурен мандат како овде или ќе имате повеќе време за откривање на црногорските плажи?

- И во Црна Гора ќе има предизвици. Земјата е пред НАТО, преговара со ЕУ, па амбасадорот на ЕУ ќе има повеќе техничка улога. Мора да се прегледаат поглавјата, да се проверат многу информации. Точно дека е различна работа од овде, што не значи дека е полесна. Сега оваа политичка криза стана како рутинска за мене.

Жана П. Божиновска